

השאה: מי זוחל על גחוןו?

אנשי-מערך פרס ורבין
מה יותר טוב — ניכסון או סאוואק?

ברית-המועצות לאפגניסטאן שיחקה ממש לידי האמריקאים. לפעמים נדמה שג'ימי קארטר עושה כמיטב יכולתו לאון את מחדלי הסובייטים. הנהגה העיקרי עלול להיות רונאלד רגן.

רבין מראיין את קרייסקי

יצחק רבין התקנא, כנראה, בראש ממשלת בריטניה לשעבר, הרולד וילסון. וילסון הפיק עם דייוויד פרוסט תוכנית-טלוויזיה הי-קרויה, "ראש-ממשלה על ראשי-ממשלה", המעלה, באור רח וינטליגנטי ושנון, את דמותם של מדינאים בריטיים דגולים בעבר.

רבין לקח עימו את הכתב הצבאי של ידיעות אחרונות, איתן הבר, לראיון עם ראש-ממשלת אוסטרליה, ברונו קרייסקי. הבר הסתפק בתיאור-רקע, כאילו היה עיתונאי מטכסס בביקור ראשון באירופה. על רקע פינטי, בנוסח "אולמות מדיפי ריח היסטוריה", ניהל רבין דיאלוג עם קרייסקי על העולם ועל המרחב.

הדיאלוג היה מצחיק. רבין ניסה למכור לקרייסקי ראיית עולם בנוסח רונאלד רגן, ואת תוכנית-ראיון. קרייסקי נהג באורח בנימוס ובביטול, והציג תמונת עולם אלטרנטיבית. שאין לתארה בלי הדטאנט ושולם במרחב, המבוסס על קיום מדינה פלסטינית לצד מדינת ישראל.

כדי שגשג חוגי-אורים לא תקפוצנה שוב במיכתבים שוצפים למערכת, כדאי אולי לצטט את הקדמתו של וילי ברנדט לדו"ח ההיסטורי שלו לאו"ם: "צפון-דרום, תוכנית להישרדות". כותב ברנדט: "הבעיות הקשות והשנויות במחלוקת, המפרידות בין המדינות העשירות והעניות, לא יתפתרו באמצעות דיעות קדומות או מיש-אלות-לב חסודות. יש לטפל בהן מתוך נחישות-החלטה להתגבר על מתיחותיות בינלאומיות מסוכנות, ולהגיע להישגים עבור כל האומות וכל המין האנושי. למטרה זו יש צורך בשיתוף-פעולה של כל המדינות, כולל ברית המועצות ובעלות-בריתה. גם סין העממית חייבת להיות חלק מהתהליך... יש צורך בסיווגן חדש של יחסים בינלאומיים. אני קורא להבנה, למחויבות ולסולידריות בין כל העמים. בעיות שנוצרו בידי אדם יכולים להפתר על-ידי אדם."

עבור רבין, כל זה אינו אלא סינית, או גרוע מזה — בעיניו — רוטית. יריבו, שימעון פרס, מתגייס בינתיים לעזרת המתנחלים הפולשים בגדה המערבית. ההתלבטויות של יוני המערך מזמינות אהדה והשתתפות אמיתית. ורתר הצעיר הקולקטיבי מתייסר בפומבי, מתלבט בין תומכי-הסאוואק במחנה פרס למעריצי ריצ'ארד ניקסון במחנה רבין. לזה קוראים, בישראל, בשם סוציאלי-דימוקרטיה.

לעקוף את הקונגרס. בכך חזר ונקט בשיטות של ריצ'ארד ניכסון והנרי קיסינג'ר. במעמדו החלש, הוא לא יכול להרשות לעצמו קונגרס מנוכר ועויין. והוא בהחלט בצרות. גם שריהוץ התורכי, היירטין ארקמן, הציג רק שישה עמודים של ההסכם, המשתרע על מאה עמודים, לפני הפרלמנט שלו. 94 העמודים הנוותרים מקנים לארצות-הברית זכויות מפליגות לפעילות צבאית מ-20 מיתקנים צבאיים, מעבר להסכמי נאט"ו. בתמורה תחמש ארצות-הברית את תורכיה, תכיר למעשה בשליטתה ב-40 אחוז משיטחה של קפריסין, ותסייע לשלטון הימני להישאר בשלטון. בישיבות המוכרות מאמריקה הלטינית.

בכך מנסה ארצות-הברית לפצות את עמה על אובדן איראן, תוך כדי חזרה על כל השגיאות הישנות. השלטון בתורכיה הוא רופף ובלתי-יפופולרי. שיטות הדיכוי שלו כלפי שביתות-הפעלים ופעילות סטודנטים העלו אותו על מפת אירגון אמנוטי, כמישטר-עיוניים חשוך.

היוונים נעלבים. בתורכיה נפוצו השמועות שהי אמריקאים השתמשו בבסיסים התורכיים לפעולת-הנפיל שלהם באיראן. שמועות אלה, וגילויי ניו-סטייטסמאן, חשפו את המישטר לביקורת לא רק מהשמאל, אלא גם מהימין הקיצוני, הפרו-איסלאמי. ממשלת תורכיה זקוקה לקולות מיפלגת-ההצלה-הלאומית הפאן-איסלאמית, כדי להישאר בשלטון. מיפלגת-ההצלה הודיעה שלא תתמוך בשום הסכם, העלול לפגוע במדינות מוסלמיות. הממשלה התורכית נאלצה להכריז שבעתיד לא יוכל הצבא האמריקאי לפעול נגד איראן מבסיסים תורכיים.

גם מדינות-ערב חשפו שיניים נגד תורכיה. סוריה היא אמנם הנפגעת העיקרית מהנוכחות האמריקאית בדרך האספקה הסובייטית לדמשק, אך גם הלובים, ואפילו העיראקים, איימו בצעדי-תגמול. לוב מספקת 21 אחוז מתצורת-הנפט התורכית, עיראק 25 אחוזים נוספים. לי-אחרונה חתמה תורכיה על הסכמי-נפט עם איראן בסכום העולה על חצי מיליארד דולר. גם הסכם זה הועמד עתה בסכנה, בעיקבות הגילויים מבריטניה.

יוון גם היא מחתה נמרצות. חיווק כוחה הצבאי של תורכיה, וההכרה האמריקאית העקיפה בפלישה התורכית לקפריסין, נראים בעיני היוונים כעלבון לאומי צורב, וכי איום ממשי על ביטחונם. משקיפים מערביים בטוחים שאיוולתו החדשה של קארטר תביא לחיווק משמעותי של השמאל ביוון, עד לפניה למדינות גייטראליסטיות באיזור איסטרטגי ביס-התיכון.

זבנג והמרינו. כדרכו, לא תרם היועץ האמריקאי לביטחון לאומי, זביגניב ("זביג") בז'וינסקי, להרגעת הרוחות. הוא התעלם לחלוטין מסערת-הרוחות בארצו ובעיקר בתורכיה, ומסר בראיון לעיתונאי תורכי שאם האינטרס של המערב ידרוש זאת, תתערב נאט"ו במיפרץ הפרסי, ואפילו בזירה הדרום-מערב-אסיאתית כולה. התוצאה נטו של התרגיל של ארצות-הברית: עיזור ממשלה ידידותית בתורכיה, התדרדרות היחסים עם יוון, ביקורת בכל ארצות מערב-אירופה. הרעה נוספת ביחסים עם הסובייטים וסערת-רוחות בקונגרס האמריקאי. המכון ללימודים איסטרטגיים בלונדון פירסם מימצאי-איים, שאישרו את אשר נכתב השנה במדור זה אודות התחזקות הציר האמריקאי-סיני בדרום-מערב אסיה והי-ניסגה בכוחם של הסובייטים, הפלישה המטופשת של

יועץ בז'וינסקי עם רבין
מי נפגע יותר — היוונים או התורכים?

בישראל קם אירגון חשאי חדש, הקרוי "א"ש" — א"ר חסי-תומכי-השאה. הוא מורכב, כימעט כולו, מאנשי המערך, שטיפחו קשרים אינטימיים ממש עם רוצחם של 70 אלף איראנים.

רבים מאנשי המערך רואים בנפילת השאה עוד מח-דל אחד של ממשלת-הליכוד. שימעון פרס, יצחק רבין, אבא אבן ובעיקר חיים הרצוג — החיבים החדש של חלק מראשי שלום עכשווי — ראו בשאה חלק בלתי-נפרד מהר עולם החופשי. אמנם, מרתפי-העיוניים של הסאוואק דמו בכל למיתקני הגסטאפו. אבל הסוציאלי-דימוקרטים המת-קדמים התעלמו.

עתה נרתם גם ראשי-הממשלה, מנחם בגין, במיסגרת מאמציו הכוללים להחזיר את העולם לשנות ה-50, למיר-כבת השאה הגוסס. ניו-יורק שיימט מוסר שארצות-הברית וישראל משרדים לאיראן בשפה הפרסית, וגומרים את ההלל על המישטר הקודם. מחוגי משרד ראשי-הממשלה הכחישו, אמנם, שבגין מכין תוכנית לסדר-עולמי חדש, שבו יוחזרו בכבוד למקומם ג'ון פוסטר-דאלאס, ג'ו מק-קארתי ויוסף סטאלין, כדי לשים קץ לאשליית הדטאנט. אך איש לא הכחיש את השידורים לאיראן.

אהדת בגין לשאה אינה מבוססת על ריאלי-פוליטיקה. את זה הוא משאיר לאנשי המערך, המכניסים עברו סיוון חדש. בגין רואה בשאה את המשיכו של כורש, ראייה מרחבית עיקבית של אדם הרואה בפירוש שלו לתנ"ך בסיס למדיניות-חוץ ב-1980.

אין בושה. בינתיים פירסם השאה הגועע ראיון בי-שבועון הקאהירי אוקטובר, ובו אזהרה נוספת מפני הש-

תלטות הקומוניזם על איראן. איראן של האייתאללה רוח-אללה חומייני היא אמנם מעוז אנטי-סובייטי איס-לאמי, ועומדת בראש ההתארגנות נגד ברית-המועצות בעולם המוסלמי. אך השאה ממשך בשלו, וזוכה בכות רות שמנות בצהרונני ישראל. השאה מתבונן במערב בי-משקפים פאשיסטיות טיפוסיות. הוא רואה בכל קידמה, מאמץ לשלום ושיפור ברמת-החיים רכרוכיות ופיקררי-כיים. לוחש השאה לעורך אוקטובר, אניס מצבור:

...אם הפטריוטים האיראנים לא יתקוממו, תכרע איראן ברח לפני הקומוניזם. אשר למדינות המערב, הן עסקות ראשן ורובן בעניינים הנראים להן כאינטרסים חיוניים, וזה כולל חופשות-קיי, חופשות-חורף, בעיות שיכון וצרי-כה, צימצום החימוש, מכירת נשק לאחרים ודטאנט בין אמריקה לרוסיה... הרי לכם, זהו העולם המערבי."

השאה כבר שכת, כנראה, את החופשות שלו בשווייץ ובארמונות-פאר בכל רחבי העולם, ואת סיגנון השיכון והצריכה שבו נקט על חשבון בני עמו. אבל אי-אפשר לומר עליו שהוא אינו מתלבט או מבקר את עברו. הי-שגיה העיקרית שלו, אומר השאה ללא שמץ של בושה, הייתה הענקת יתר הדמוקרטיה לעמו.

לקבוצת אורחים-תומכי-השאה אין שום בעיות לגבי השקפת-העולם הגלובלית של השאה. תומכי יצחק רבין או שימעון פרס יכולים למצוא בה את כל עיקרי האמור-נה של מנהיגיהם. כדאי להם, לפחות, לראות נכוחה את המציאות הבינלאומית. ידיעות אחרונות הכתיר, אמנם, את הידיעה על דברי השאה למנצור בכותרת מאירת-עניים: "השאה: איראן זוחלת על גחונה לעבר הקר-מגניזם". כותרת יפה, אבל הכל יודעים לאן זוחל השאה על גחונו. לפעמים חבל שאי-אפשר להאמין במיתוסים העתיקים על אש הגיהנום, המצפה לרשעים אחרי מותם.

הקשר

האמריקאי

הסכם צבאי סודי, שנחתם בין ארצות-הברית ובין תורכיה במרס 1980, הגיע באורח מיסתורי לידי השבר-עון הבריטי ניו-סטייטסמאן. הפירסום בשבועון הביך את שתי המדינות. הנשיא ג'ימי קארטר בחר בדרך של הסכם בין ממשלות, כדי